

О.О. Дегтярьова, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Дегтярьова О.О.

Навчально-виробнича практика в підготовці фахівців туристичної індустрії

У статті розглядається організація практичної підготовки фахівців туристичної індустрії в вищих навчальних закладах. Особлива увага приділена особливостям організації навчально-виробничої практики при підготовці фахівців напряму «Туризм», а також її проблемам і перспективам подальшого розвитку.

Ключові слова: туріндустрія, фахівці, практична підготовка, виробнича практика.

Дегтярева О.О.

Производственная практика при подготовке специалистов туристической индустрии

В статье рассматривается организация практической подготовки специалистов туристической индустрии в высших учебных заведениях. Особенное внимание уделено особенностям организации производственной практики при подготовке специалистов направления «Туризм», а также ее проблемам и перспективам дальнейшего развития.

Ключевые слова: туриндустрия, специалисты, практическая подготовка, производственная практика.

Туріндустрія – одна з найдинамічніших та найприбутковіших галузей економіки. Туристичний бізнес – заняття, що потребує чималих знань, особливо сьогодні, в умовах жорсткої конкуренції. Основним аспектом успішного функціонування індустрії гостинності та туризму являється формування ефективної системи підготовки висококваліфікованих спеціалістів туристського профілю.

В Україні таких спеціалістів готують більше ста вищих навчальних закладів, проте рівень підготовки майбутніх фахівців туріндустрії не завжди

задовольнить вимоги роботодавців. Однією з причин, з точки зору більшості вітчизняних дослідників, є слабка практична підготовка випускників.

Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців для сфери туризму схарактеризовано в працях Є. О. Алілуйко, І. В. Зоріна, В. О. Квартальнова, В. К. Федорченка, В. І. Цибуха, Г. С. Цехмістрової, Л. В. Кнодель, але на жаль вони здебільшого розглядають загальні теоретичні питання підготовки фахівців туристичної діяльності, проте проблема організації виробничої практики студентів туристської сфери залишається поки що поза увагою вітчизняних дослідників.

Мета статті – розглянути організацію навчально-виробничої практики при підготовці фахівців туристичної індустрії.

Основною метою та завданням виробничої практики є забезпечення практичного навчання студентів відповідно до вимог українських освітніх стандартів; поліпшення якості навчання студентів туристичної галузі. Тільки завдяки практичній частині навчального процесу може сформуватися фахівець з новими ідеями, стратегічними планами, фахівець, який зможе бачити потреби та бажання сучасного туриста, самостійно мислити та приймати рішення.

Відомо, що практична підготовка студентів започатковується в процесі теоретичного навчання, коли проводяться лабораторно-практичні заняття, вирішуються завдання певного виробничого змісту. Традиційно в професійній педагогіці термін «практична підготовка» використовується для визначення характеру навчання, як складової частини професійної освіти, що відображає закономірності, зміст, методи та форми організації процесу формування умінь і навичок, який спрямований на формування здатності студентів до кваліфікаційної виробничої праці за обраною спеціальністю[1, с. 169].

Отже, практична підготовка разом з теоретичною є провідною частиною всієї професійної освіти.

Науковці відзначають, що при підготовці фахівців різних рівнів практична підготовка має велике психологічне значення, зокрема:

- чергування розумової праці з фізичною діяльністю сприяє покращенню кровообігу, удосконалює м'язову систему, підвищує розумову працездатність;

- позитивне ставлення до праці, підготовки може виявлятися як життєва необхідність і як внутрішня потреба людини;

- під час роботи відбувається тренування різних аналізаторів, їх розвиток;

- практика стає критерієм засвоєння знань, перевірки їх якості та кількості;

- має місце удосконалення професійної уваги.

У психологічній науці існує думка про те, що активність людської свідомості та пізнання зумовлені їхнім зв'язком з практичною діяльністю. Активність пізнавального суб'єкта зумовлена його практичним ставленням до дійсності. Отже, пізнання та практика, як один із послідовних етапів практичної підготовки, тісно взаємопов'язані та є органічним поєднанням двох сторін єдиного процесу, тому що пізнавальна діяльність неможлива без активної взаємодії між суб'єктом та об'єктом.

Практика, як філософська категорія, означає предметно-перетворюючу діяльність людей, спрямовуючи, насамперед, на задоволення їхніх матеріальних та духовних потреб.

Практика – це і чуттєво-предметна діяльність окремої людини та спільна, досвід всього людства в його історичному розвитку. В широкому розумінні практика поєднує всі види чуттєво-предметної діяльності людини: виробничу, художню, адміністративну, технічну, спортивну, педагогічну тощо.

Таким чином, практика – багатогранна за змістом, складна та цілісна система, що включає такі компоненти, як мета, потреба, мотив, предмет, на який спрямована діяльність, засоби досягнення мети, результат діяльності.

Зазначимо, що взаємозв'язок пізнання і практики різноманітний і зумовлюється такими факторами:

- у практичній діяльності народжуються пізнавальні стосунки, що є основою практики та забезпечують її розвиток. Практичне ставлення людини до дійсності є первинним, основним і визначальним, тому що практика – основа існування та розвитку людини та суспільства в цілому;

- практика – це основа кожного пізнавального акту, розкриття законів та закономірностей природи та суспільства;

- практика виступає й рушійною силою пізнання, що дає необхідний фактичний матеріал, який підлягає узагальненню і теоретичній обробці; потреби, завдання поставлені практикою, служать стимулом розвитку науки;

- практика є сферою застосування знань, і у тому розумінні вона – кінцева мета пізнання;

- суспільна практика (матеріальне виробництво, громадська діяльність, науковий експеримент) виступає одним критерієм істини.

Практика об'єднує в собі об'єктивний світ і природу, що їх перетворює людська діяльність.

Разом з тим, істинний зміст поняття «практика» розкривається згідно з поняттям «теорія». Теорія та практика – філософські категорії для позначення духовної та матеріальної сторін єдиного суспільно-історичного процесу. Отже, теорія і практика діалектично взаємопов'язані і складають єдність протилежностей.

Крім того, у нерозривній єдності теорії і практики пріоритетна роль належить практиці. Теорія виникає у результаті практичних потреб.

Відображаючи та узагальнюючи огляд минулого, теорія зосереджує і спрямовує зусилля на головному, допомагає знайти необхідні дійові та ефективні засоби досягнення практичних цілей, теорія і практика у навчанні – це дві органічно пов'язані сторони єдиного процесу пізнання.

Практика має велике значення для підготовки та формування фахівця і дає змогу:

- володіти необхідними знаннями щодо сучасних змін у державотворенні, умінням і навичкам прийняття та пошуку інноваційних шляхів виваженої раціональності у майбутній професійній діяльності;
- виявити уміння та навички організаторської, управлінської діяльності щодо забезпечення трудової та технологічної дисципліни, створення безпечних умов праці для здоров'я;
- приймати професійні рішення з урахуванням їх соціально-економічних та психологічних наслідків;
- володіти уміннями та навичками застосування прогресивного досвіду з питань організації управління та визначення можливих обсягів, умов та сукупності наслідків його адаптації в очолюваному підрозділі.

Практика студентів є обов'язковим компонентом процесу підготовки фахівців у вищих навчальних закладах і проводиться у відповідним чином оснащених базах практики вищих навчальних закладів: науково навчально-виробничих лабораторіях «Туристична фірма» та «Готель», а також на сучасних туристичних підприємствах. Згідно з навчальними планами вищих закладів терміни фахової практики становлять 20-25% всього навчального часу, проте, враховуючи європейський досвід підготовки готельєрів, термін практики необхідно збільшити. Організація практичної підготовки студентів регламентується Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів.

Відповідальність за організацію і здійснення практичної підготовки студентів покладено безпосередньо на керівників вищих навчальних закладів. Навчально-методичне керівництво і виконання програм практики забезпечують кафедри туризму та готельного господарства. Загальну організацію практики студентів і контроль за її проведенням здійснює керівник практики, викладач кафедри. До керівництва практикою залучають також досвідчених спеціалістів, які працюють в туристичній організації, де проходить практика.

Важливим питанням у практичній підготовці майбутніх фахівців є забезпечення її неперервності та послідовності в набутті необхідного обсягу

практичних знань, умінь та навичок відповідно до різних кваліфікаційних рівнів: бакалавр – магістр. З цією метою кафедрою розробляється та впроваджується в навчальний процес наскрізна програма практичної підготовки майбутнього спеціаліста.

У вищих навчальних закладах студенти проходять навчальну, навчально-виробничу і виробничу практику. Навчальна практика має своєю метою поглибити і закріпити теоретичні знання студентів, виробити навички практичної і дослідницької роботи, ознайомити із сучасним обладнанням. Її проводять на молодших курсах, як правило, в туристичних фірмах, готелях та інших закладах розміщення. Форми проведення навчальної практики можуть бути різними: екскурсія на підприємство чи в установу, самостійне вивчення їх діяльності шляхом спостереження чи бесід з працівниками, практична робота на виробництві на робочому місці тощо.

Навчально-виробнича практика має своїм завданням ознайомити студента з його майбутньою спеціальністю шляхом виконання обов'язків дублера, помічника фахівця. Це дає змогу глибше проникнути в зміст і технологію майбутньої професійної діяльності.

Виробничу практику проходять студенти старших курсів. У процесі цієї практики вони виконують за спеціальністю весь цикл основних робіт, перебуваючи на робочих місцях, вивчаючи значну за обсягом ділянку виробництва та набуваючи навичок організації, управління та контролю. Під час переддипломної практики студенти готують матеріали до дипломного проекту або дипломної роботи.

Викладачі, призначені керівниками виробничої практики, заздалегідь складають і узгоджують її програму з керівниками виробництва, при цьому звертаючи особливу увагу на графік руху практикантів на робочих місцях відповідно до вимог програми.

По закінченні виробничої практики студенти складають і здають звіти про виконання програми практики. До звіту, за необхідності, додають різноманітні технічні матеріали: малюнки, креслення, фотографії, схеми,

таблиці, проекти, бізнес-плани тощо. Керівник виробничої практики перевіряє звіт. Після чого практикант складає залік, найчастіше у формі захисту в комісії за місцем практики або у вищому навчальному закладі. Залік оцінюється чотирибальною системою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), при цьому враховується характеристика та оцінка роботи студента керівником практики від підприємства. У разі незадовільної оцінки виробничої практики призначається повторне її проходження в індивідуальному порядку.

Усі практики починаються настановчими конференціями, на яких відповідальний за практику викладач роз'яснює студентам завдання практики, графік її проведення, розподіл за ними груп студентів і закріплення консультантів-представників кафедр і виробництва. Завершується виробнича практика також конференцією, на якій студенти обмінюються досвідом. Керівники практики, представники кафедр і виробництва вказують на шляхи вдосконалення її проходження та професійної підготовки студентів.

Мета навчально-виробничої практики у підготовці фахівців напряму «Туризм» - це перш за все формування професійних умінь майбутніх спеціалістів щодо здійснення реальних професійних дій в конкретних виробничих умовах, пов'язаних з туристичною діяльністю.

Для студентів високий рівень професійної підготовки являється основою для досягнення кращих умов праці, а також є базисом для створення більш складних умінь і навичок, що сприяють успішному професійному саморозвитку.

Діяльність студента під час навчально-виробничої практики близька до реального життя професійного мікро-середовища, сприяє розширенню простору його соціальної взаємодії з навколишнім світом.

Педагогічна цінність навчально-виробничої практики студентів полягає в багатогранному впливі на розвиток творчих здібностей особистості, її професійний розвиток, індивідуальні можливості, формування досвіду, мобільність у здійсненні різних видів діяльності.

Організація системи навчально-виховного та навчально-виробничого процесу у підготовці фахівців туристичної індустрії має здійснюватися на основі активізації пізнавальної діяльності студентів через вдосконалення форм, методів і засобів навчання, професійну спрямованість підготовки, інтеграцію навчання і виробництва.

Вивчення та аналіз професійної підготовки в галузі туризму дозволили констатувати неадекватність підготовки фахівців туристичного бізнесу громадській потребі, яка зростає. З'являється розрив між реальною підготовленістю випускника і тими вимогами, які висуваються суспільством до рівня професійної підготовки.

Причини цього полягають у:

- відсутності необхідного набору Державних освітніх стандартів вищої освіти з нового напрямку «Туризм», що не дозволяє більш ефективно і якісно здійснювати підготовку спеціалістів для туристичного бізнесу;
- недосконалості форм і методів організації навчального процесу;
- слабкій практичній підготовці студентів.

Таким чином, практична підготовка студентів є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу та тісно пов'язана з теоретичною. У світовій практиці в галузі туризму склалась потреба в спеціалістах на рівні вищої освіти, готових до самостійної творчої діяльності в своєму напрямку, які мають поглиблену професійну спеціалізацію.

Місія професійної освіти в сфері туризму має сприяти швидкій і поступовій професіоналізації індустрії туризму, зміцненні позитивного впливу туризму на всі сфери життєдіяльності.

Література

1. Педагогіка туризму. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. /За ред. проф. Федорченко В.К., проф. Фоменко Н.А., доц. Скрипник М.І., доц. Цехмістрової Г.С./ - К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 296 с.

2. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. Посіб. – К.: «Академвидав», 2006. – 352 с.

3. Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. Наук. Праць. – Київ: Тонар, 2007. – 356 с.

4. Цехмістрова Г.С., Фоменко Н.А. Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 280 с.

5. Кнодель Л.В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах ВТО. – Автореферат.

Degtyareva O.O.

Work practices in the preparation of specialist's tourism industry

This article discusses the organization of practical training of specialist's tourism industry in higher education. Particular attention is paid to the peculiarities of industrial practice in the preparation of specialist's directions «Tourism», as well as its problems and prospects of further development.

Keywords: tourism industry, specialist's, practical training, work practices.

Відомості про автора

Дегтярьова Ольга Олегівна – магістрантка Луганського національного університету імені Тараса Шевченка; основні наукові інтереси зосереджені навколо організації процесу підготовки фахівців туристичної індустрії, організації навчально-виробничої практики при підготовці фахівців напряму «Туризм».